

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
«Гэгэтуйская средняя общеобразовательная школа»

ПРИНЯТО

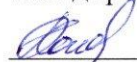
на педсовете

Протокол № 1

«29» августа 2022 г.

СОГЛАСОВАНО

зам. директора по УВР

 /Хадагаева Р.Г./

«29» августа 2022 г.

Рабочая программа учебного предмета

« родной язык»

(базовый уровень) 7 класс

2022 – 2023 учебный год

Учитель: Цыбикова Туяна Бадма-О

МБОУ «Гэгэтуйская СО

1-ая квалификационная к

ТАЙЛБАР И БЭШЭГ

«Буряад хэлэн» гэхэн курсын ажалай программа хадаа Россиин Федерациин, Буряад ороной хуралсалай Министерствын тогтоолнууд ба Гэгээтэйн дунда хургуулийн хуралсалай түсэб ба ажалай программа зохоохо положени дээрэ үндэһэлжэ зохоогдоһон хуралсалай программа болоно.

Буряад хэлэнэй багшанарай, хүмүүжүүлэгшэдэй урда табигдаха шухала зорилгонууд:

- ургажа ябаа залуу үетэндэ эрдэм болбосоролой үндэһэ хууриие гүнзэгыгөөр ба бата бэхеэр үгэхэ;
- хурагшадые Буряад республикын гүрэнэй аман ба бэшэгэй хэлэтэй болгохо;
- ниитын болон ажахын хэрэгтэ түрэлхи хэлээ хэрэглүүлжэ хургаха;
- арадайнгаа түүхэ, аман зохоолойнь баялиг, ёһо заншал, соёл болбосорол – эдэ бүгэдэндэ түшэглэн, тэдэниие хургажа, хугжөөжэ, хүмүүжүүлжэ, буряад үндэһэ яһатанай гүнзэгы мэдэрэл бүрилдүүлхэ.

Зорилгонууд

1. *Хурагшадые литературна хэлэндэ хургалга.* Абяануудые зүбөөр үгүүлхэ, үгэнүүдэй лексическэ удхые зүб ойлгохо, удхын сохилто зүбөөр хэрэгдэхэ дадалтай болгохо. Мэдүүлэл соо хэрэглэгдэһэн үгэнүүд хуури байраяа зүбөөр олоһон, удхынгаа талаар бэе бээтээ зүбөөр холболдонхой байха ёһотой. Нютаг хэлэнэй онсо илгаануудта анхаралаа хандуулха: алибаа нютагта тус үгы гү, али абяе иигээд үгүүлдэг, харин литературна хэлэндэ иимээр үгүүлдэг гэжэ зэргэсүүлэн ойлгуулха шухала.

2. *Хурагшадай үгын нөөсые арьбажуулга ба мэдүүлэл зохоологы хугжөөлгэ.* Уран зохоол, сонин, сэтгүүлнүүдые уншадаг хурагшын хэлэн тодо сэбэр, үгэ баянтай, мэдүүлэлнүүдые зүбөөр найруулха дадалтай байдаг. Хүшэр удхатай үгэнүүдые ойлгуулжа хэрэглүүлхэ шухала, словарна хүдэлмэри хэшээл бүхэндэ эмхидхэгдэжэ байха ёһотой. Хэрбээ хурагшада ойлгогдосогүй үгын байбалнь, «Буряад хэлэнэй сахим хураха ном» соо «Толи» гэхэн бүлэг нээбэл, багшанарай ба хурагшадай хэрэглэхэ 14 зүйлэй толинуудые ашаглан, хэрэгтэй үгэнүүдэй зүб бэшэлгэ, оршуулга, тайлбаринь олдохо аргатай.

3. *Холбоо хэлэлгэдэ хургалга.* Буряад хэлэ заалгын гол зорилгонуудай нэгэн – хүнүүдэй хоорондоо харилсаха арга боломжо гүнзэгырүүлгэ, ханал бодолоо зүбөөр, үгэ баянтайгаар дамжуулха шадабари хугжөөлгэ. Энэ шадабари болон дадал буряад хэлэнэй, уран зохоолой ба дунда хургуулида үзэгдэжэ байгаа бүхы предметүүдээр хэшээлнүүдтэ хэлэлгэ хугжөөхэ элдэб даабаринуудые хурагшадаар дүүргүүлхэдэ бэхижүүлэгдэдэг. Зохоолго болон найруулга бэшэхын тула хурагшад хүдэлмэрингөө сэдэб зүбөөр шэлэн олохо, гол удхыень тодоор ойлгохо, юрын гү, али орёо түсэб зохоожо шадаха дүршэлтэй

болохо ёһотой. Үгэнүүдэй удхые, тэдэнэй холбоое, хэлэлгын уран аргуудые зүбөөр хэрэглэхэ. Оролто хубия – шухала хубида, түгэсхэлдэ гуримтайгаар шэнжэлэн орожо, зохёолгоёо бэшэхэ.

Үхибүүнэй өөрын хүгжэлтын дүнгүүд (личностные результаты):

- өөрынгөө сэдхэлэй байдал түрэл хэлэн дээрээ хэлэхэ;
- оршон тойронхи байгаалиин, тиихэдэ хажуудахи хүнүүдэйнгээ байдал ойлгохо, тэдэндэ өөрынгөө хандаса, хүнүүдые дэмжэһэнээ, тэдэндэ туһалһанаа түрэл хэлэн дээрээ харуулха;
- өөрынгөө хэлэ уран, баян, тодо, сэбэр болгохоёо оролдохо;
- тоонтодоо, түрэл орондоо дуратай байһанаа, өөрынгөө хандаса харуулха;
- уншаха, харилсаха дуратай байха;
- бэшэхэ шадабаритай байха, буулгажа бэшэхэ, шагнажа абаад бэшэхэ, өөрөө зохёон бэшэхэ;
- өөрынгөө сэдхэлэй байдал тухай, тиихэдэ үзэһэн юумэнууд тухайгаа бэшэжэ (эссе жанрын түхэлөөр) харуулха;
- түрэл хэлээ шуудалха эрмэлзэлтэй байха;
- өөрынгөө хэһэн ажал сэгнэжэ шадаха.

Бээ гуримшуулаад ябаха шадабари (регулятивные УУД):

- өөрөө хэшээлэй темэ хэлэхэ, зорилгыень табиha;
- багшатаяа сугтаа хуралсалай проблемнэ асуудал яжа шийдхэхэ тухайгаа хөөрэлдэн, тусхай түсэб табиha;
- өөрынгөө хэжэ байһан үйлэнүүдые түсэбэй, алгоритмын үйлэнүүдтэй тааруулха, зэргэсуулхэ, тиин өөрынгөө ажаябуулга шалгаха, сэгнэхэ, зүб болгохо;
- өөрынгөө, ондоо хүнүүдэй, классайнгаа ажал тусхай критеринүүдээр шалгаха, хэр зэргэ шадабаритай болобобиб гэжэ элирүүлжэ хураха, критеринүүдые зохёохо;

Оршон тойрониие шуудалха шадабари (познавательные УУД):

- текстээр дамжуулагдаһан мэдээсэлнүүдэй янза (виды информации) ойлгохо; юун тухай хэлэгдэнэб, удхань амар бэ, идейнь ямар бэ?
- олон ондоо янзын уншалга хэрэглэхэ;
- ондо ондоо түхэлтэй текстнууд (текст, схема, таблица, зураг) сооһоо өөртөө мэдээсэл олохо;
- үгөөр хэлэгдэһэн ойлгосо схемэ, таблица, модель болгохо, тиин һөөргэнь модель соо харуулаатай ойлгосо үгөөр

хэлэхэ;

- анализ, синтез хэхэ;

- шалтагаан хойшолон хоёрой хоорондохи холбоо харуулха, тодоруулан зохёон тогтоохо;

- бодомжолхо.

Харилсаха шадабари (коммуникативные УУД):

- хэлэлгын зорилгоһөө дулдыдуулан өөрынгөө һанал бодол амин ба бэшэгэй хэлэн дээрэ харуулха;

- хэлэхэ, харилсаха зорилгоһоо үндэһэлэн, хэрэгтэй сагта монолог үг, али диалог хэрэглэжэ шадаха;

- өөрынгөө һанал бодол, һанамжа хэлэжэ, баталжа шадаха;

- хүнүүдэй хэлэһые шагнаха, ойлгохо, тиин өөрынгөө һанал бодол хубилгахаяа бэлэн байха;

- ажаябуулга эмхидхэхэдээ, хөөрэлдэжэ, хоорондоо хэлсэжэ, нэгэ һанал бодолдо ерэхэ;

- асуудалнуудые табиха.

Программын бүридэл

VII класс

1. Дабталга.

2. Үйлэ үгэ.

3. Дахуул үгэ.

4. Холболто үгэ.

5. Зүйр үгэ.

6. Аянгалһан үгэ.

7. Дабталга.

8. Холбоо хэлэлгэ хүгжөөлгэ.

Буряад хэлэ үзэлгэдэ 7 класста эрдэм һуралсалай түсэбөөр неделидэ 3 час үгтэнэ.

2022-2023-дохи һуралсалай жэлдэ бүхыдөө 105 час болоно.

Календарно-тематическа түсэб

№	Разделнүүд, темэнүүд	Темэ үзэхэ сагай тоо	Темэ үзэхэ болзор	Ажаглалта
1.	Оролто хэшээл. Үндэһэн буряад хэлэнэй баялиг.	1		
2	Нютаг хэлэнүүдэй янзанууд (хори, сонгоол-сартуул, хонгоодор, эхирэд-булагад).	1		
Дабталга-13ч				
3	Фонетикэ. Графика. Орфоэпи.	1		
4	Бэшэгэй дурим.	1		
5	Лексикэ, лексикологи	1		
6	Фразеологи	1		
7	Угын буридэл	1		
8	Юумэнэй нэрын морфологическа шанар шэнжэнүүд. Юумэнэй нэрын падежэй залгалтанууд болон нуурида болодог хубилалтанууд.	1		
9	Юумэнэй ба түлөөнэй нэрэнүүдэй нюурта, өөртэ хамаадал.	1		
10	Шанарта ба харилсаата тэмдэгэй нэрэнүүдэй илгаа.	1		
11	Бүридэмэл тоогой нэрэнүүдэй бэшэлгэ дабталга.	1		
12	Тулоонэй нэрэ. Дайбар угэ.	1		
13	Холбуулал. Мэдуулэл.	1		
14-15	Хэлэлгэ хүгжөөлгэ Үгүүлэл. Текст	2		
Үйлэ үгэ – 39ч				
16	Үйлэ үгын удха шанар. Үйлэ үгын мэдүүлэл соохи үүргэ	1		
17-18	Үйлэ үгын анхан ба гараһан нуури	2		
19-20	Үйлэ үгын бии бололго. Шэглэһэн ба шэглээгүй үйлэ үгэнүүд	2		
21-22	Үйлэ үгын маягууд, вид	2		
23-25	Үйлэ үгын түхэлнүүд. Мэдүүлһэн түхэл	3		
26-28	Хандаһан түхэл.	3		
29-31	Причастна түхэл	3		

32-33	Шалгалтын худэлмэри	2		
34-35	Причастинуудай юумэнэй нэрын удхатайгаар хэрэглэлгэ	2		
36-38	Причастинуудай зохилдол	3		
39-41	Причастинуудай хамаадал	3		
42-43	Шалгалтын худэлмэри	2		
44-47	Деепричастна түхэл	4		
48-50	Причастна ба деепричастна түхэлнүүдэй үүргэ.	3		
51-52	Үйлэ үгын түхэлнүүдээр морфологическа шүүлбэри. Шалгалтын худэлмэри	2		
53-54	Хэлэлгэ хүгжөөлгэ. Репортаж бэшэлгэ. Бодомжолго-найруулга бэшэлгэ.	2		
Туһалагша хэлэлгын хубинууд.				
Зүйр үгэнүүд –8 ч				
55	Туһалагша хэлэлгын хубинууд тухай юрэнхы ойлгосо. Зүйр үгэнүүд тухай ойлгосо	1		
56	Зүйр үгэнүүд удхаараа илгарал.	1		
57-58	Зүйр үгэнүүдые хамаатай үгэтэйн сугтань ба амяарнь бэшэхэ дүрим.	2		
59-60	Шалгалтын худэлмэри	2		
61-62	Хэлэлгэ хүгжөөлгэ. Хөөрэлдөө (интервью) эмхидхэлгэ, бэшэлгэ.	2		
Дахуул үгэнүүд – 11ч				
63	Дахуул үгэнүүдэй удха шанар	1		
64-65	Дахуул үгэнүүдэй илгарал	2		
66-67	Дахуул үгэнүүдэй бии бололго. Ондоо хэлэлгын хубинуудһаа гараһан дахуул үгэнүүд.	2		
68	Дахуул үгэнүүдэй дахаһан үгынгөө залгалтануудые абалга.	1		
69-70	Шалгалтын худэлмэри	2		

71-72	Хэлэлгэ хүгжөөлгэ. Очерк, хүнэй намтар бэшэхэ.	2		
Холболто – 10 ч				
73	Холболто тухай ойлгосо. Юрын ба бүридэмэл холболтонууд	1		
74	Холболто болон холболто угэнуудэй илгарал	1		
75-76	Ниилэлдүүлхэн холболтонууд	2		
77-78	Дахалдуулхан холболтонууд	2		
79-80	Шалгалтын хүдэлмэри	2		
81-82	Хэлэлгэ хүгжөөлгэ	2		
Тусхай хэлэлгын хуби. – 8 ч				
83	Аянгалһан үгэнүүд тухай ойлгосо. Аянгалһан үгэнүүдэй хойно запятой ба шангадхаһан тэмдэг хэрэглэлгэ.	1		
84-85	Аянгалһан үгэнүүдые хэлэлгэдээ зүбөөр хэрэглэлгэ.	2		
86	Абья дууряаһан үгэнүүд.	1		
87-88	Шалгалтын хүдэлмэри	2		
89-90	Хэлэлгэ хүгжөөлгэ. Хөөрөөн, тэрэнэй композици. Үгтэһэн хөөрөөе ямар нэгэ геройн талаһаа болгон найруулга бэшэхэ	2		
Сэглэлтэ- 3ч				
91	Сэглэлтын тэмдэгүүдэй үүргэ	1		
92-93	Сэглэлтын тэмдэгүүдые зүбөөр хэрэглэлгэ	2		
Жэлэй һүүлдэ дабталга – 11 час				
94-95	Үйлэ үгэнүүдэй түхэлнүүд	2		
96-97	Үйлэ үгэнүүдэй морфологическа шүүлбэри.	2		
98	Нюурай зүйр үгэнүүдые дабталга.	1		
99	Дахуул үгэнүүд	1		
100	Холболто	1		
101	Аянгалһан үгэнүүдтэй мэдүүлэлнүүдые зүбөөр хэлэлгэ ба уншалга	1		
102-103	Шалгалтын хүдэлмэри	2		

104-105	Бэхижүүлгын хэшээлнүүд	2		
---------	------------------------	---	--	--

Хэрэглэгдэх методическа литература

О.Ш.Цыремпилова, Ц.С.Жанчипова «Буряад хэлэн» 7-дохи класс Улаан-Үдэ «Бэлиг» 2018 он.

Методическа дурадхалнууд О.Ш.Цыремпилова, Ц.С.Жанчипова Улаан-Үдэ «Бэлиг» 2017 он.

Цыдыпов Ц.-Ж. Ц., Базарова Д.Б, Жамьянова Ц-Х.Ж «Буряад хэлэн» 6-7 класс Улан-Үдэ «Буряад номой хэблэл» 1993 он.

Д.Д. Доржиев, Р.Ц. Санжимитыпова «Буряад хэлэн» 8-9 класс Улан-Үдэ «Буряад номой хэблэл» 1993 он.

«Буряад хургуулийн програмнууд» Буряад хэлэн 5-11 класс Д.Д. Санжина, Г.Д. Будаева, Б.Б. Будаин Улан-Үдэ «Бэлиг» 2008 он.

Шарланова Н.Ц., Раднаева Е.Д. «Буряад хэлээр тестнүүд» Улан-Үдэ 2008 он.

Д.М. Бурхинов «Обобщение передового педагогического опыта» Улан-Үдэ 2001 он.

А.Б. Санжаева, Ж.Д. Намтаров «Буряад хэлэнэй грамматикаар даабаринууд болон тайлбаринууд» Улан-Үдэ «БГУ-гай хэблэл» 2006 он.

Бабу-Доржи Батоев «Буряад хэлэн» 5-9 класс Улан-Үдэ «Бэлиг» хэблэл 2005 он.

С.Ж. Мархаева «Буряад хэлэн тестнүүд» 5-7 класс Улан-Үдэ «Бэлиг» 2008 он.

Д.Б. Базарова «Буряад хэлээр тестнүүд» Улан-Үдэ «Бэлиг» 2009 он.

Дампилова Х.Д., Мархаева С.Ж. «Диктантнуудай суглуулбари» 5-9 класс Улан-Үдэ «Бэлиг» хэблэл 2002 он.

Даши-Нима Доржиев «Мүнөөнэй буряад хэлэн» Улан-Үдэ «Бэлиг» хэблэл 2005 он.

«Мэндэ-э!» Начальный курс бурятского языка Улан-Үдэ «Бэлиг» 2009 он.

Г.Н. Волков, Т.Д. Замбалова «Этнопедагогико» Улаан-Үдэ 2005 он.

Л.Д. Шагдаров «Буряад хэлэнэй бэшэгэй дүрим» Улаан-Үдэ «Бэлиг» хэблэл 2009 он.

У-Ж.Ш. Дондуков, Б.Б. Лхасаранова «Учебник бурятского языка» Улан-Үдэ Издательство «Бэлиг» 2006 он.

«Буряад хэлэн» электронный учебник бурятского языка.

«Буряад хэлэ, литература заалгын зарим асуудалнууд болон ерээдүйн хараа бодолнууд» Улаан-Үдэ «Бэлиг» 2018 он.

